

УДК [339.977:339.545](477)

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ КРАЇНИ**Л. П. Шаповал**Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, Україна. E-mail: Shapoval26@meta.ua

Розглянуто особливості впливу зовнішньої заборгованості на стан фінансової безпеки України та причини її виникнення. Проаналізовано показники, які характеризують рівень боргової безпеки держави за 2004–2011 роки. На основі регресійного аналізу побудовано прогнозу модель відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП та рівня зовнішньої заборгованості на одну особу. Запропоновано шляхи вдосконалення управління зовнішнім боргом.

Ключові слова: зовнішні запозичення, державна заборгованість, державний борг, фінансова безпека, боргова безпека, показники боргової безпеки.

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЗАВИСИМОСТИ СТРАНЫ**Л. П. Шаповал**Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, 39600, г. Кременчуг, Украина. E-mail: Shapoval26@meta.ua

Рассмотрены особенности влияния внешней задолженности на состояние финансовой безопасности Украины и причины ее возникновения. Проанализированы показатели, которые характеризуют уровень долговой безопасности государства за 2004–2011 годы. На основе регрессионного анализа построена прогнозная модель отношения общего объема внешнего долга к ВВП и уровню внешней задолженности на одну особу. Предложены пути совершенствования управления внешним долгом.

Ключевые слова: внешние заимствования, государственная задолженность, государственный долг, финансовая безопасность, долговая безопасность, показатели долговой безопасности.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. В умовах обмеженості власних фінансових ресурсів перед кожною країною постає проблема, яка спричинена необхідністю покриття дефіциту державного бюджету, внутрішнього інвестування, проведення соціально-економічних реформ, та виконання боргових зобов'язань держави. Тому, для забезпечення подальшого розвитку економіки країни, виникає потреба у зовнішніх запозиченнях, які в майбутньому призводять до виникнення боргової кризи.

Питання фінансової безпеки держави було досліджено у працях таких учених, як Т.І. Гуцуляк, Є.В. Крайчака, А.І. Маренича, Н.Г. Мехеди, К.І. Новікової, С.М. Смолякіної, С.І. Ткаленко [1–6]. Разом з тим, не зважаючи на всебічний ґрунтовний аналіз проблеми фінансової безпеки держави, вищенаведені дослідження потребують подальшого доопрацювання з урахуванням впливу зовнішніх запозичень на стан фінансової безпеки країни, що можливе за рахунок прогнозування показників зовнішньоекономічної залежності країни. Це свідчить про актуальність статті з точки зору вирішення вище названої проблеми.

Метою статті є аналіз сучасного стану та основних тенденцій зростання зовнішнього боргу України, а також прогнозування показників зовнішньоекономічної залежності країни.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Одним з основних факторів, який визначає фінансову безпеку будь-якої держави, є рівень фінансової незалежності. При цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових організацій.

Взаємовідносини України з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) відкривають мож-

ливості економіки країни до інтеграції зі світовим господарством. Проте ефективність такої співпраці, насамперед, залежить від узгодженості інтересів України та цих організацій.

Слід зазначити, що використання міжнародних фінансових ресурсів призводить до збільшення політичної та економічної залежності та зменшення можливості розвитку країни за рахунок внутрішніх джерел фінансування, оскільки протягом певного періоду значні кошти спрямовуються на обслуговування зовнішнього боргу. Окрім цього, в разі негативного розгортання подій в економічній сфері держави залишається небезпека потрапити до переліку країн-банкротів.

Зовнішньоекономічні інтереси України як держави є дуже важливими при формуванні стратегії розвитку взаємовідносин України з МФО. Але прагнучи підвищити свій статус у міжнародному фінансовому середовищі, стати членом Європейського Союзу та покращити власний кредитний рейтинг, Україні не слід недооцінювати важливість дотримання власних внутрішніх економічних інтересів, зокрема, в співробітництві з МФО.

Через активне використання зовнішніх запозичень урядом країни значно підвищується розмір зовнішнього боргу, тобто всієї державної заборгованості з іноземних джерел. Це, у свою чергу, впливає на стан економічної безпеки країни, особливо на її найважливішу складову – фінансову безпеку.

Розглядаючи заборгованість держави як загрозу фінансової безпеки, необхідно розмежовувати вплив як зовнішньої, так і внутрішньої заборгованості. Саме врахування цих боргів як елементів економічної системи і дає підстави розглядати таку категорію, як «боргова безпека».

У широкому розумінні під борговою безпекою країни розуміють певний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення першочергових соціально-економічних потреб, що не загрожує руйнуванню вітчизняної фінансової системи.

У вузькому розумінні боргову безпеку можна визначити як такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості, що може у повному обсязі обслуговуватися та своєчасно погашатися [3].

Тому, з метою визначення впливу зовнішніх запозичень на стан фінансової безпеки країни, доцільно проаналізувати показники внутрішнього та зовнішнього боргу України за 2004–2011 роки (рис.1).

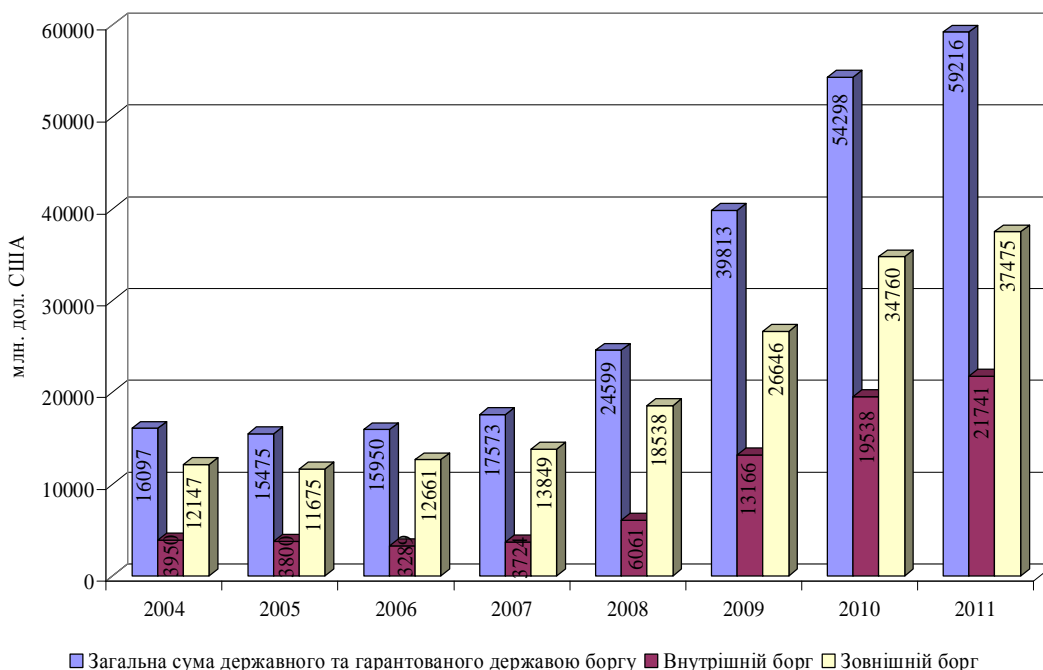

Рисунок 1 – Динаміка показників державного боргу за 2004–2011 рр. [7]

За останні вісім років обсяги державного боргу значно збільшилися. Так, якщо у 2004 році державний борг України становив 16097 млн. грн., то у 2011 році цей показник складає 59216 млн. грн., що у 3,1 рази більше ніж за відповідний показник 2004 року. При цьому порівнюючи показники зростання внутрішнього та зовнішнього боргу України, слід зазначити, що найбільшу питому вагу (65 %) у складі всього державного боргу становить зовнішній борг. Основною причиною зростання темпів зовнішнього боргу є збільшення його складових, а саме:

1) прямого державного зовнішнього боргу, що формується через залучення іноземних кредитів, коли позичальником є держава. Обслуговування цієї частини зовнішнього державного боргу здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. На кінець 2011 року величина прямого державного зовнішнього боргу складала 24507 млн. дол. США, що на 7 % більше ніж аналогічний показник 2010 року;

2) гарантованого державного зовнішнього боргу, який формується за рахунок іноземних кредитів, які залучені іншими позичальниками під державні гарантії. На кінець 2011 року гарантований державний зовнішній борг складав 12968 млн. дол. США, що на 9% більше ніж аналогічний показник 2010 року.

Необхідно зазначити, що боргова безпека визначається оптимальним співвідношенням між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями з урахуванням сумарної величини державного боргу та вартості обслуговування її складових. При цьому слід

пам'ятати, що збільшення внутрішнього боргу, у свою чергу, стимулює значне зростання зовнішніх запозичень.

Рівень боргової безпеки держави може вимірюватися різними способами: визначення навантаження державного боргу на державний бюджет, динаміки загального обсягу державного боргу, співвідношення валового розміру державного зовнішнього боргу і річного експорту товарів.

Але повертаючись до проблеми впливу зовнішніх запозичень на стан фінансової безпеки країни, доцільно розрахувати відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП та рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, що характеризує ступінь зовнішньоекономічної залежності країни. Це дозволить проаналізувати показники, що характеризують рівень боргової безпеки держави, співставити їх значення з пороговими та спрогнозувати на майбутнє. Отримані результати представлені на рис. 2, 3.

Отже, за допомогою регресійного аналізу було визначено ступінь зв'язку між відношенням загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП та рівня зовнішньої заборгованості на одну особу порівняно з пороговими значеннями боргової безпеки. При цьому обсяг зовнішнього боргу держави у відношенні до ВВП у 2010 році перевищив порогове значення, а у 2009 та 2011 роках показник перебуває на досить високому рівні. Це пов'язано з тим, що протягом даного періоду Україна активно співпрацювала з МФО у сфері кредитування.

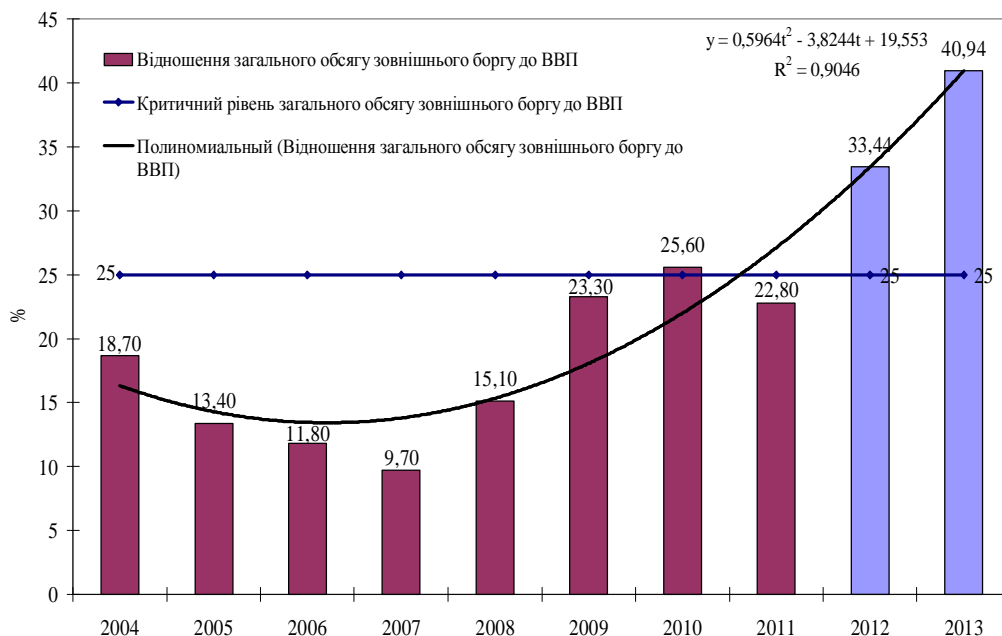

Рисунок 2 – Загальний обсяг зовнішнього боргу у відсотках до ВВП

Також слід зазначити, що в Україні рівень зовнішньої заборгованості на одну особу значно перевищує допустимий рівень, тому що заборгованість з кожним роком збільшується, а темпи приросту населення по-

стійно знижуються через несприятливу демографічну ситуацію в країні. Так, якщо кількість населення України в 2004 році становила 47,1 млн. осіб, то у 2011 році цей показник становив 45,6 млн. осіб.

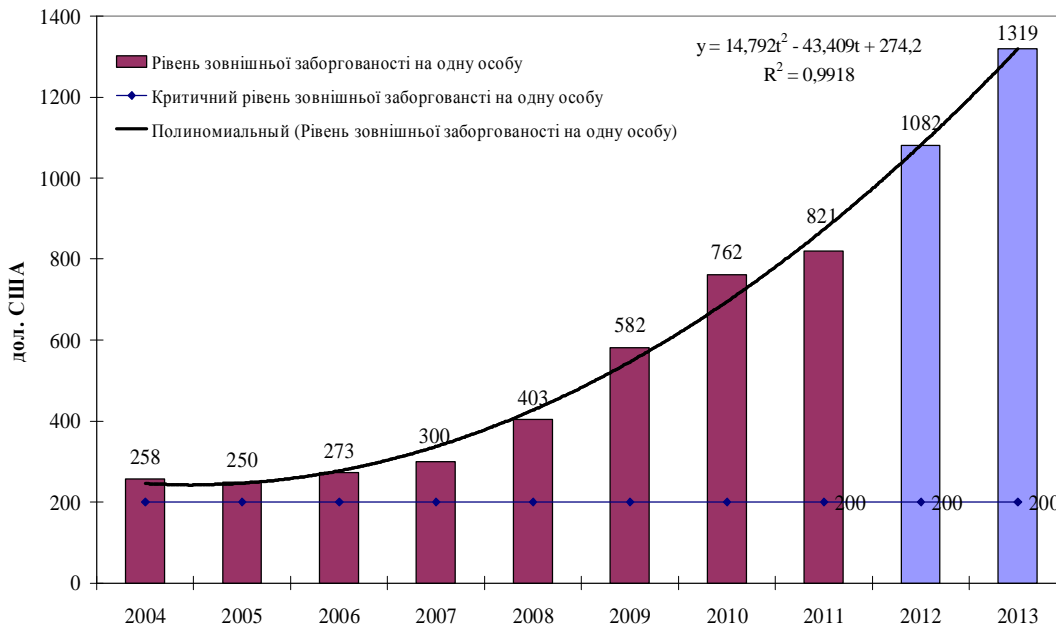

Рисунок 3 – Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США

Отримані прогностичні значення свідчать про стрімке зростання зовнішнього боргу та виникнення загроз фінансовій безпеці України. Продовжуючи активно залучати зовнішні запозичення у МФО, Україна можливо і вирішить певні поточні проблеми, але тим самим збільшить борговий тягар на майбутнє, спричиняючи соціальну напругу у суспільстві.

ВИСНОВКИ. При розгляді питання щодо мети та умов залучення фінансових ресурсів для здійснення системних та структурних перетворень, дуже важливо враховувати, як ті чи інші вимоги, що висувуються МФО, як передумова отримання кредитних ресурсів, впливають на фінансову безпеку краї-

ни, наскільки цілі того чи іншого проекту виправдовуються збільшенням боргових зобов'язань.

Захист національних інтересів при прийнятті рішення щодо залучення фінансових ресурсів з боку МФО має бути забезпечений запровадженням ретельного аналізу угод, що підлягають підписанню, на предмет їх відповідності стратегії розвитку держави, особливостям соціально-економічної ситуації в Україні.

З метою вирішення проблеми впливу зовнішньої заборгованості на стан фінансової безпеки країни, також необхідно удосконалити напрями управління зовнішнім боргом, а саме:

- прийняти Закон України «Про Державний борг України», у якому чітко встановити граничні розміри боргу;

- утримувати сумарний розмір боргових зобов'язань на економічно безпечному рівні;

- мінімізувати ризики державних запозичень шляхом збалансування структури боргів за видами валют, відсоткових ставок, термінів погашення боргу;

- своєчасно та у повному обсязі виконувати зобов'язання за державним боргом;

- забезпечити законне, цільове та ефективне використання залучених коштів;

- удосконалити систему контролю за обсягом та структурою боргових зобов'язань держави.

1. Гуцуляк Т.І. Зростання державного боргу – загроза економічній безпеці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com>.

2. Крайчак Є.В. Боргова політика України у контексті фінансової безпеки держави // *Зовнішня торгівля: право та економіка*. – 2009. – № 5. – С. 83–85.

3. Маренич А.І., Мехеда Н.Г. Про вплив боргової безпеки на фінансову безпеку України // *Вісник університету банківської справи НБУ*. – 2011. – № 3 (12). – С. 84–86.

4. Новікова К.І. Державний борг в системі фінансової безпеки держави: внутрішні та зовнішні загрози в умовах глобалізації // *Економічний простір*. – 2011. – № 47. – С. 16–24.

5. Смолякіна С.М. Посилення захисту економічних інтересів України в процесі співробітництва з міжнародними фінансовими [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

6. Ткаленко С.І. Вплив державного боргу на економічну безпеку України // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2010. – № 29. – С. 178–181.

7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?catid=198378>.

8. Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007р. № 60 «Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.expert-ua.info>.

ЛІТЕРАТУРА

PROGNOSTICATION OF INDEXES OF EXTERNAL ECONOMIC DEPENDENCE OF COUNTRY

L. Shapoval

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University

vul. Pershotravneva, 20, 39600, Kremenchuk, Ukraine. E-mail: Shapoval26@meta.ua

The features of influence of external debt are considered on the state of financial safety of Ukraine and reason of her origin. Indexes that characterize promissory strength of the state security for 2004-2011 are analysed. On the basis of regressive analysis the prognosis model of relation of general volume of external debt is built to GDP and level of external debt on one person. The ways of perfection of management an external debt are offered.

Key words: external borrowing, national debt, national debt, financial safety, promissory safety, indexes of promissory.

REFERENCES

1. Guzulyak T.I. *An increase of national debt is a threat to economic security of Ukraine* [Electronic resource]. – access Mode: <http://libfor.com>. [in Ukrainian]

2. Kraychak E.V. Promissory politics of Ukraine in the context of financial safety of the state // *Foreign trade: right and economy*. – 2009. – № 5. – PP. 83–85. [in Ukrainian]

3. Marenich A.I., Mexeda N.G. About influence of promissory safety // *Announcer of university of banking of NBU on financial safety of Ukraine*. – 2011. – № 3 (12). – PP. 84–86. [in Ukrainian]

4. Novikov K.I. National debt in the system of financial safety of the state : internal and external threats in the conditions of globalization // *Economic space*. – 2011. – № 47. – PP. 16–24. [in Ukrainian]

5. Smolyakina S.M. *Strengthening of defence of economic interests of Ukraine is in the process of col-*

laboration with international financial [Electronic resource]. – access Mode: <http://www.rusnauka.com>. [in Ukrainian]

6. Tkalenko S.I. Influence of national debt on economic security of Ukraine // *Announcer of economy of transport and industry*. – 2010. – № 29. – PP.178–181. [in Ukrainian]

7. *Official web-site of Ministry of finance of Ukraine* [Electronic resource]. – access Mode: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?catid=198378>.

8. An order of Ministry of economy of Ukraine is from 02.03.2007 p. № 60 "About claim of methodology of settling of economic strength of Ukraine" security [Electronic resource]. – Mode: <http://www.expert-ua.info>.

Стаття надійшла 15.06.2012.

Рекомендовано до друку
д.е.н., проф. Дидуром С.В.